

הא' אורבך : אני מציע לסכם : הואיל וההצעה הנגדית נדחתה והצעת הוועדה לא הייתה בה הכרעה — חזרת הבעיה לוועדה.

הא' רבין : אינני חושב כך.

הא' בן-חיים : ממילא חוזר העניין לוועדה.

ב. הא' מדן קורא :

שמות העצם המופשטים המסתיימים בלעזים האירופיים, בסימוי -ism, -isme, -ismo, -ism, -izm, -ism, צורתם העברית, לדעת חלק הוועדה, מסתיימת —יזם, למשל : "סוציאליזם, אידיאליזם, מטריאליזם, ריאליזם". לדעת חלק הוועדה הצורה העברית מסתיימת —ימוס : "סוציאליזמוס, אידיאליזמוס, מטריאליזמוס, ריאליזמוס". מכל מקום האות s תועתק, ז, וניקודה שווא. מן הנימוקים : s הקלאסית בבואה לפני m נמצאת במקורות הקדמונים מועתקת ז כגון "איזמל", "קוזמין".

הא' שלי : עניין הזי"ן והסמ"ך הוא עניין לחוד. נדון תחילה בסימות.

הא' מלמד : אני בעת כתיבת —os בסוף, בחולם, ולא —os בשורק.

הא' בן-נון : אני מבקש לבטל את הנימוק, שההכשר לזי"ן ניתן על יסוד זה, שמצויה זי"ן לפני מ"ם כתחליף לסיגמה או ל-s הקלאסית. לא שאלנו את המלים מן היוונית.

הגב' גרבל : זה שאל מן היוונית החדשה.

הא' בן-נון : אני מטיל ספק, אם שאלנו זאת מן היוונית בכלל. על כל פנים הנימוק הוא : מ פ נ י ש נ ו ה ג י מ א נ ו ל ה ג ר ת ז י ך . אשר לצורת הסופית, אין ספק שנוח יותר לבטא את המלה בסופית המלאה —ימוס, אך מטעמים אופורטוניסטים נילץ לקבל —יזם, המקובלת בקהל, כי קשה יהיה לחזור לתקופה שלפני כמה דורות, שבה נהגו להשתמש בסופית הארוכה ע"פ הגרמנית. נכון, שמבחינה פונטית אנו מגיעים כאן לאיזו צורה קדם-סגולית, שהצברים הפכו אותה לסגולית. בסופו של דבר, עוד חיים כמה שרידים בצורה קדם-סגולית בלשוננו.

הא' שירמן : אני מציע להפריד בהצבעה : עניין הסימות —יזם לחוד, ועניין הסמ"ך והזי"ן לחוד.

הא' בן-חיים : העניין השני אינו עומד לוויכוח.

הא' לייבל : בעניין —os : אפילו גרמנית אינה יכולה להשתמש בסימות הרבים אל צורה זו, והם אומרים —ismen. כך מוכרחים גם בעברית לומר —יזמים ; —os בצורת היחיד הוא מיותר בהחלט. לעניין הזי"ן — לא רק לפני מ"ם — יש במקורות זי"ן במקום סמ"ך הרבה פעמים.

הא' בן-חיים : בכל המילונים של ועד הלשון נהג —יזמוס.

ה צ ב ע ה : בעד —יזם — 13

בעד —יזמוס — 1

נמנע — 1

נ ת ק ב ל : —י ז ם .

הא' בן-חיים : הוועדה לא ראתה להביא לדיון במליאה את עניין ס — ז, שנראה לה דבר מובן ומוכרע מן המקורות.

הא' שירמן: בצרפתית כותבים s ומבטאים כמו סמ"ד.

הא' בן-חיים: מבחינת הלשון העברית אי אפשר לומר, שמלה הצריכה ליהגות "סוציאליזמוס" תיכתב סוציאליזמוס.

הא' לייבל: גם ברוסית כך.

ה צ ב ע ה: בעד הצעת הוועדה שהסופית -ism תיכתב

בזי"ן — 15

נ ת ק ב ל — י ז ם ב ז י ן .

הא' בן-חיים: עכשיו, משהוחלט יזום, עולה שאלת שני השוואים בסוף המלה. נוהג נפרץ היום, שאם יש שני קונסוננטים נחים בסוף מלים, הראשון ננקד בשווא, והשני אין לו סימן ניקוד כלל. לדעתי זה מנוגד לכל עיקרון הכתיבה בעברית. יש במקרא מלים בודדות, המסתיימות בשני עיצורים בעלי שווא (כגון וישב, קשט), ורק כשההגה השני פוצץ. מצד שני יש מלים לועזיות, שחדרו לעברית והן מסתיימות בשני עיצורים נחים שהשני לאו דווקא הוא פוצץ, כגון סוציאליזום. והשאלה היא, כיצד משתמשים בכתיב העברי, כשאין דוגמה מפורשת במקרא המנוקד.

הא' זיידל: עצם העובדה שהיא אות סופית מראה, שאין צורך בשווא.

הא' בן-חיים: יש מקפידים, שלא יהא שווא תחת מ"ם סתומה, כי עין לא ראתה דבר כזה. אבל אפשר לומר, שלא ראתה עין עיצור שני נח, שאינו מנוקד בשווא, והוא נהגה. הרי בכגון חטא אין האל"ף הגויה. לדעתי, כלל זה הוא עיקר בכתיבה ובניקוד המקרא, ואילו הכלל, שאין שווא באות מאותיות הסופיות, אינו עיקר. שכן כשמזדמן צורך לנקד, כגון "ותצאן" "לף" מנקדים אותה, כשם שמטילים שווא תחת סופית. לא מצאנו כלל, שהאות שאינה נחה לא יהא לה סימן, להוציא אות נחה בסוף תיבה ורק אות אחת בלבד; בשתי אותיות אין דבר כזה. בכגון "יחידיו" אין קוראים את ה"ו", לכן יש כאן שתי אותיות בלי שווא. ועתה צריך להחליט, אם לשנות מן הכלל הטברני: שתי אותיות או יותר נחות בסוף תיבה כולן בשווא — או: כולן לא בשווא. אינני חושב, שעניין זה יכול להיות נידון עכשיו. אני מציע, ששאלה זו תידון נוסף לגופה, ולא אגב החלטה שנתקבלה היום.

הגב' גרבל: כל הכללים שאמרת כוחם יפה לגבי צורות הלשון העברית, ואילו המלים שבהן מדובר אינן מלים עבריות.

הא' בן-חיים: כלום נוקדו המלים הלועזיות שבמקרא על פי כללים אחרים?

הא' שלי: אינני רואה שום טעם לחזור ולדון בדבר זה בישיבה שנייה. שמענו נימוקים, ואין להוסיף עליהם. אפשר להכריע היום.

ה צ ב ע ה: בעד פתיחת הדיון על שני שוואים בסוף מלה — 9

נגד — 5

ה ו ח ל ט ל ד ו ן ב ע נ י י ן ש נ י ה ש ו ו א י ם ב ס ו ן
ה מ ל ה .

הא' בן-נון: ראיית העובדות בלבד אינה מועילה לנו. צריך לנסות לפרשן. אנשי טבריה ניקדו, כפי שניקדו, משום שרצו לסלק מקור לאי-הבנה. כרגיל, האות האחרונה שבמלה לא הייתה בעלת תנועה, ולפיכך גם לא היה צורך בסימון השווא; כנגד זה כ"ף סופית הייתה באה

לעתים קרובות בתנועה, ולכן היה צורך לסמן בה את השווא ("תצאן" — היא דוגמה של כתיב חסר חד-פעמי). ניקוד המ"ם הסופית בשווא יש בו אפוא משום זרות ללשונו.
הא' זיידל: אינני רואה גירעון, אם נאמר "סוציאליזם" בסגול; משני שוואים נגיע ממילא לסגול. מלפ נעשה סגולי. וכן — קשט < קשט. ואם כך, נתחיל מיד בסגול.

הא' בן-חיים: הוחלט לומר — יזם.

הא' שירמן: יש שתי אפשרויות הסותרות את המקובל בעברית: שני שוואים יוצאים נעים בסוף. אם נכתוב בשווא אחד, אין זה לפי המקובל. לעין הרגילה שווא אחד פוגע פחות. אני בעד שווא אחד.

הא' מלצר: אני מציע שנקבע, כי מלים לועזיות אין בכוחן להסתגל לחוקי הניקוד העברי. סוציאליזם — איזה שווא הוא אחרי ה"ד"?

הא' בן-נון: אלה הן שתי שאלות בשני תחומים שונים. כשאתה מנקד, תשמיט את ה"ד".

הא' בן-חיים: אולי עכשיו מובן, מפני מה חשבו חברים בוועדה לקבוע — יזמוס; אילו הצליחו אלה, היינו פטורים מכל הקושי שבניקוד.

הגב' גרבל: כל המשקלים האלה אינם עבריים.

ה צ ב ע ה: בעד — יזם בשני שוואים — 2

בעד התעלמות מן השווא השני — 12

בעד התעלמות גם מן השווא הראשון — 6

נגד התעלמות — 8

הוחלט לנקד — יזם בשווא תחת הזי"ן בלבד.

ג. לבקשת הוועדה לשמות בעלי-חיים קבעה הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות את צורות הריבוי של מספר עופות:

דוכיפת — דוכיפתיים; השם משמש בלשון זכר.

פשוש — פשושות

פלמנגו — פלמנגואים

מראבוי — מראבואים

הא' בן-נון: עלינו להיות גמישים, כשאנו עוסקים בבעלי חיים. יש כאן דרך טבעית: זכר ונקבה. אני מבין, ששיקול הוועדה היה כזה: הדוכיפת הוא יציר בדרך של זכר, ולפיכך נכון לקבוע ריבוי על דרך הזכר. הדוכיפת שב"בין נהר פרת ונהר חידקל" הוא ממין נקבה.

הא' לייבל: כתוב שם בפירוש: "ציפור זהב עופי חוגי".

הא' בן-נון: וכתוב בפירוש "תשכון לה דוכיפת זהב". והצורה "דוכיפת" כמות שהיא ביחיד, יפה הן לזכר הן לנקבה. לעומת זאת בוודאי נרצה לסמן את הנקבה של פשוש בצורה פשושה ולהבחין ביניהם. נכון, שיש במקורות תמור בשימוש נקבה. אבל לשונו היום אינה סובלת דרך זו. יתר על כן: המורים לטבע נאלצים אף ליצור צורות זכר כהשלמה לנקבה, כמו "יון" ל"יונה", "אָרְנָב" ל"ארנבת". נראה לי אפוא רצוי להחליט על שתי דרכי הריבוי: "דוכיפת" ביחיד וזכר ונקבה, וברבים גם "דוכיפתיים" גם "דוכיפתות". וכן בשאר השמות. פשוש (גם פשושה) ביחיד, וברבים: "פשושים, פשושות" (בפ"א שוואית). נראה, שהוועדה ראתה עצמה כבולה כאן למשקל פעול-פעולות. אך אין כל הכרח בכך: הלא אין זה שם לעיסוק קבוע, ואין משקל פעול מחייב בבעלי החיים. יש ערוד-ערודים. אני מציע אפוא: ראשית — לא

לקיים את הקמץ של "פשוש", כי זה יכביד; ושנית - לאפשר גם זכר גם נקבה בריבוי.

הא' איתן: יש "חסיד" מן "חסידה". סופר, שתרגם שיר ילדים מגרמנית, הוכרח לכתוב "חסיד" על יד "חסידה". אבל לא בזה דנה הוועדה למונחי הזואולוגיה. כוונתה היא להדריך את הקהל באותם השמות, שיש בהם ספק בצורת הריבוי, ואין כוונתה להבעת המין הטבעי. אני רואה שני עופות - אלה שני "פשושים" או שני "פשושות"? ובפרט זה הערה נוספת: בהצעה "פשושות" הוועדה סותרת ביודעין ממה שכתוב בארמית "תרין פשושין" (ויקרא רבה כב), ונימוקה שבעברית משקל קטול מתרבה קטולות.

הא' בן-חיים: יש שמות כמו "ציפור", שמינם הדקדוקי הרגיל הוא נקבה, אע"פ שיש ציפור ממין זכר. יש שהעם עושה משם של זכר המשותף לשני המינים, כמו "חמור" בלשון חכמים, צורה של נקבה "חמורה" או "חתולה". השאלה שלפנינו ברורה: "דוכיפת", האם מינו הדקדוקי זכר או נקבה? אצל ביאליק משמש בלשון זכר ובלשון נקבה. אשר לריבוי פשושות, לא היינו חפשיים, כיוון שהמלה בצורתה הארמית יש במקורותינו. אני מזכיר המלצה של המליאה, שלא לחדש מלים במשקל זה, ודיינו במלים לקוחה, פרוז ועוד.

הא' בן-נן: אני חושש כאן מאוד. שאם נכפה את קיום הקמץ, יאמרו גם "פשושים" וגם "פשושה".

הא' בן-חיים: הזואולוגים באו וביקשו החלטה. אין צורך לחשוש. נצביע על כל שם לחוד.

הא' שלי: האם מבחינה פוניטית לא טוב יותר "פשושים" מ"פשושות"?

הא' בן-חיים: מה שטוב לאוזן חבר אחד, אינו טוב לאוזן חבר אחר.

ה צ ב ע ה : בעד דוכיפת - דוכיפתים הצביעו 16

נגד - אין

נמנעו - 2

נתקבל: דוכיפת - דוכיפתים.

הצבעה: בעד פשוש - פשושות, בסיומת -ת ובקיום הקמץ - 12

נגד - 5

נתקבל: פשוש - פשושות.

הא' זיידל: נראה לי, שהריבוי של "פלמינגו" צריך להיות פלמינגות. הגה יש דיו, והריבוי דיות.

הא' בנדויד: הייתה החלטה "צ'לו-צ'לות, קונצ'רטו-קונצ'רטות, צ'מבלו-צ'מבלות" - האם היה בזה עיקרון שכל -i ריבוי-ת? או מחליטים על כל מלה לחוד?

הא' מדן: יש בלואים.

הא' בן-חיים: בעניין הריבוי של תאו, פלמינגו מוטב שנלך אחר הכלל, ולא אחר היוצא מן הכלל. הכלל אינו אומר, כי ו בלשון יחיד מחייב -ת בלשון רבים. כלום אנו רוצים שיהיה כלל כזה בעברית? ולכן בחרה הוועדה ללכת לפי הכלל. שאם אין -ה בלשון יחיד, אין סיבה לקבוע ריבוי -ת.

הא' זיידל: איך יהיה הריבוי של תאו?

הא' בן-חיים: תואים, או תאואים. הוועדה הציעה פלמינגואים. נצביע על כך.

הצבעה: בעד פֶּלְמַנְגוֹ-פֶּלְמַנְוָאִים -
נגד - 4; נמנעו - 3

נתקבל: פֶּלְמַנְגוֹ - פֶּלְמַנְוָאִים.

הצבעה: בעד מְרַאבוּ-מְרַאבוּאִים - 10

נתקבל: מְרַאבוּ - מְרַאבוּאִים.

ד. הא' איתן: על מונחי כלי ההרמה, שנשלחו לחברים בהודעת סיכום, לא בא כל ערעור. אם אין עוד ערעור, היום, אין טעם לדחיית האישור.

הא' בן-נון: במקום "תיק הגלגל" הוחלט בינתיים בוועדה להציע לאישור: "נרתיק הגלגל".

הא' בן-חיים: אני מציע לקבל "נרתיק הגלגל" ולאשר את הרשימה כולה.

הצבעה: מונחי כלי ההרמה אושרו באין מתנגדים¹

הישיבה השישים ושמונה

ביום הרביעי, ל' בסיוון תשכ"ה בשעות 2.30 עד 6.15 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, אורבך, בלאו, בן-נון, בנעט, ברגרין, גרינברג, טור-סיני, ייבין, מירסקי, סדן, רבין, שירמן, שלי. החברים היועצים: הגב' גרבל והאדונים אירמאי, לייבל, פרסמן, פרץ, קרוא, שבטיאל.

אורחים: הגב' בהט, והאדונים דותן, נשרי, עברי, חברי המזכירות: הגב' קלאר והאדונים איתן, אסטרך, בנודיד, זהרי, מדן, סומך. הצטדקו על היעדרם: האדונים בורלא, בן-חיים, מורג, מלמד, מלצר, קוטשר, שלונסקי.

סדר היום: א. הודעות

ב. דו"ח המזכירות המדעית

ג. הכרזה על פרסי זאלצמאן

ד. צורתן העברית של מלים שאולות (בסיום ה- או בלעדיו?)

ה. אישור מונחי משחק הנוצית

ו. סבב-סבב

ז. מראבו

ח. דרג-הדרג

ט. אישור מונחי הימאות, פרקים ח', י"ב.

א. הא' טור-סיני מודיע:

הא' חיים בן-מנחם נתמנה למנהל אמרכלי של האקדמיה.

הא' ששון סומך, חבר המזכירות המדעית, יוצא לחופשת השתלמות בחו"ל.

הא' מנחם זהרי, שעבד במשך השנה במזכירות המדעית, פורש מעבודתו בתום שנה זו.

הגב' שושנה בהט תיכנס לעבודה במזכירות המדעית לשנת ניסיון אחת.

1. המונחים מתפרסמים בכרך זה, עמ' 61-64.